

ФОРМАНТНА ТИПОЛОГІЯ ПРІЗВИЩ ГУЛЯЙПІЛЬЩИНИ

Руколянська Н. В. Формантна типологія прізвищ Гуляйпільщини.

У статті досліджується типологія формантів прізвищ сучасного Гуляйпільського краю (на матеріалі словника антропонімії, укладеного професором В. О. Горпиничем). На основі проведеного аналізу виявлено найпоширеніші прізвищеві суфікси, частоту їх уживання, сполучуваність з основами, поширеність на дослідженій території.

Ключові слова: антропонімія, формант, формантна типологія, прізвище, прізвисько, патронім, матронім.

Руколянская Н. В. Формантная типология фамилий Гуляйпольщины.

В статье исследуется типология формантов современного Гуляйпольского края (на материале словаря антропонимии, составленного профессором В. А. Горпиничем). На основе проведенного анализа выявляются самые распространенные фамильные суффиксы, частотность их употребления, сочетаемость с основами, распространенность на исследованной территории.

Ключевые слова: антропонимия, формант, формантная типология, фамилия, прозвище, патроним, матроним.

Rukolyanskaya N. V. Format topology of Guliapole surnames.

The article is dedicated to the topology of formants of Guliapole surnames (on the materials of anthroponomy dictionary written by the professor V.O. Gorpynych). The most wide-spread suffixes of surnames are analyzed. The frequency of their usage, combinability with bases, spreading on the territory under study is also examined.

Key words: anthroponomy, formant, formant topology, surname, nickname, patronym, matronym.

У ХХ столітті за просторову одиницю вивчення прізвищ науковці брали певний регіон з компактним проживанням людей (межиріччя, басейн річки, примор'я, історична територія етносу тощо). Згодом цей спосіб дослідження виявив слабкі місця: відсутність чітких меж між

групами компактно проживаючих людей, що часто призводило до дублювання фактичного матеріалу або до значних лакун, неможливості поєднати прізвищеві ізоглоси сусідніх регіонів; неможливість укласти повний корпус прізвищ регіону з розмитими межами, встановити адекватність між місцевою (говірковою) морфемною структурою прізвищ і офіційною (паспортною). Усе це призводило до недостатньо обґрунтованих висновків і узагальнень. Тому на початку ХХІ століття починає формуватися традиція дослідження прізвищ окремих адміністративно-територіальних районів та областей: степової України, Кіровоградської та Дніпропетровської областей (В. О. Горпинич); Закарпаття (П. П. Чучка); Правобережного Степу (В. О. Горпинич, Т. В. Тимченко); Запорізької Приазовщини (П. М. Стехна); Центральної та Східної Донеччини (Ю. М. Новикова); Лубенщини (Л. О. Кравченко); Донецької Слов'янщини (Р. М. Падалка) та ін. Цей крок усував низку недоліків попереднього підходу, але й він виявився неповноцінним, оскільки зібрати всі прізвища області неможливо, складно також підрахувати і кількість їх носіїв. Інколи фактичний матеріал району дослідники подають загальною масою і не розмежовують ні за поселеннями, ні за сферою вжитку (Р. М. Падалка, Л. О. Кравченко). У 20-х роках ХХІ століття активізувався спосіб запису повного фактичного матеріалу окремого району, за яким укладено словники: «Уся Гуляйпільщина в іменах і прізвищах» [2], «Прізвища Дніпровського Припоріжжя» [4] та ін. У них подано повні списки прізвищ (з наголосом) кожного села відповідного району на одному хронологічному зрізі. Такий спосіб добору фактажу і побудови корпусу прізвищ є достатньою підставою для обґрунтування висновків про прізвище регіону.

Мета – визначити типи прізвищевих суфіксів, частоту їх уживання, поширеність у районі, сполучуваність з основами.

Об'єктом дослідження обрано прізвища Гуляйпільського району Запорізької області. Джерелом фактичного матеріалу є словник професора В. О. Горпинича [2], укладений за вище згаданими принципами (хронологічний зріз – 26 березня 2006 року).

Залежно від етимологічного значення та структури суфікса виокремлено двадцять п'ять типів прізвищ з різним кількісним показником, з різним ступенем вживаності формантних суфіксів, з різною кількістю прізвищантів (термін В. О. Горпинича).

За кількістю прізвищ наявні: поодинокі (одне), мінімально поширені (два), малопоширені (від 3 до 8), оптимально поширені (від 9 до 97), максимально поширені (від 100 до 514), з абсолютною поширеністю (900). У межах останніх трьох виявлено такі типи :

1) **-енк-о** (514 прізвищ, 6078 носіїв – 23,4%). Суфікс виник після занепаду редукованих і став специфічною патронімною моделлю української мови. Прізвища на *-енк-о* належать до найхарактерніших в українській мові і фіксуються в усіх областях України [6, с. 113]. У прізвищах Гуляйпільщини сполучається з основами: а) особових імен (*Іваненко, Любченко*); б) назв осіб за родом занять чи професією батьків (*Бондаренко, Ткаченко*); в) назв осіб за рисами зовнішності, фізичними та психічними властивостями, поведінкою, вдачею (*Кривенко, Тихоненко*); г) назв осіб за національністю та походженням (*Бойченко, Москаленко*): г) апелятивів (*Вовченко, Котенко*). Найбільшу кількість прізвищ на *-енк-о* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Любимівка, с. Успенівка, с. Новозлатопіль.

2) **-ів, -ов, -єв (-єв)** (900 прізвищ, 3745 носіїв – 14,4 %). Східнослов'янські прізвища на *-ов, -ів* виникли зі словосполучень, до складу яких входили присвійні прикметники, внаслідок чого відбулася антропонімізація форманта, що спричинило явище субстантивації. За даними Ю. К. Редька, прізвища цього типу особливо поширені в західних областях України [7, с. 208]. Твірними для них є власні особові імена (*Андрєєв, Іванів*), прізвиська іменникового (*Жуков, Лєбедєв*) і прикметникового (*Глухов, Рябков*) типів. Найбільше прізвищ на *-ів, -ов, -єв (-єв)* у м. Гуляйполе, с. Мирне, с. Приютне, с. Новомиколаївка.

3) **-ий (-ій), -н-ий, -ов-ий** (141 прізвище, 3374 носії – 13 %). До цієї групи належать безсуфіксні прізвища у формі якісних і відносних прикметників на *-ий, -ій* та *-н-ий, -ов-ий*, які поширені в усій Україні [7, с. 202]. Серед них виділяються назви за зовнішніми ознаками та людськими вадами (*Кущий, Скрómний*); кольором волосся, очей, зачіскою тощо (*Велікий, Кучерявий*); соціальним станом, особливостями життя (*Бідний*); відношенням до місця (*Задорóжний, Лісничий*). Найбільшу кількість прізвищ на *-ий, -ій* виявлено в м. Гуляйполе, с. Верхня Терса, с. Варварівка, с. Новозлатопіль, с. Зелене, с. Долинка, с. Полтавка.

4) **-к-о** (225 прізвищ, 1866 носіїв – 7,2%). Цей індоєвропейський

суфікс є типовим для слов'янських мов й активно функціонує в антропонімах ще XI – XII ст. [8, с. 56]. Серед прізвищ регіону виявлено відіменникові назви, які поділяються на такі групи: а) утворені від апелятивів, у яких флексія *-о* з'явилася на місці первісного *-а* за аналогією до імен та прізвищ на *-ко* (*Будко, Галушко*), такі прізвища творилися й від загальних назв (*Земелько, Землянко*); б) в яких суфікс *-к-о* виник на місці первісного *-ок* (*Сніжко*); в) утворені семантичним способом від зменшено-пестливих особових імен (*Антошко, Онисько*).

Відприкметникові прізвиська в прізвищах мають переважно значення особи за певними ознаками (*Рябко, Сліпко*). Похідні прізвища у своєму складі можуть мати дієслівну сему прізвиськового походження. За лексичним значенням основи вони є назвами за родом діяльності (*Пасько, Рибалко*) та виконуваною дією (*Біжко, Крутько*). Найбільше прізвищ на *-к-о* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Марфопіль, с. Новозлатопіль, с. Любимівка, с-щі Залізничне, с. Червоне.

5) **-ськ (-цьк, -зьк)** (298 прізвищ, 1610 носіїв – 6,2 %). Найбільше прізвищ з цими формантами зафіксовано у Львівській, Тернопільській, Одеській та Миколаївській областях [7, с. 198]. За нашими спостереженнями, вони можуть бути назвами осіб: а) утвореними від імен, що виражають присвійність (*Мартинівська, Петрівський*); б) за зовнішніми або внутрішніми ознаками (*Добрянська, Красівська*); в) за місцем проживання, топографічною ознакою (*Дібрівська, Печерський*). Найбільша кількість прізвищ із формантами *-ськ-, -цьк-, -зьк-* виявлена в м. Гуляйполе, с. Новозлатопіль, с. Воздвижівка, с. Успенівка.

6) **-ин, -ін** (317 прізвищ, 1056 носіїв – 4 %). Прізвища на *-ин* утворилися семантичним способом від назв осіб за походженням, народністю, національністю (*Грузин, Литвин*) і переважають у Тернопільській, Івано-Франківській та Львівській областях [7, с. 207]. Присвійні утворення з суфіксом *-ин* успадковані слов'янськими мовами з індоєвропейської спільності. У сферу словотвору власних назв перейшов із присвійних прикметників, переважно назв осіб, тварин та персоніфікованих предметів і явищ, зазнавши субстантивзації, а згодом – антропонімізації. Прізвища групи є патро- або матронімними утвореннями, походять від особових імен людей (*Антошкін, Васін*) та прізвиська основоположників роду (*Калугін,*

Коря́гін). Найбільше прізвищ на *-ин, -ін* зустрічається в м. Гуляйполе, с. Загірне, с. Новозлатопіль, с. Воздвижівка, с. Успенівка, с. Мирне, с. Староукраїнка, с. Верхня Терса.

7) **-ак (-як), -чак** (101 прізвище, 904 носії – 3,5%). У давньоруській мові суфікс *-ак* уживався для творення особових власних назв від апелятивів та християнських імен. Починаючи з XIV–XV ст., формант набув поширення серед українських особових назв. Прізвища з ним становлять 9,82 % і переважають на заході України [7, с. 204]. На Гуляйпільщині виявлено відіменникові (*Масла́к, Орля́к*), відприкметникові (*Нова́к*) та відчислівникові (*Третьа́к*) утворення. Їх етимони за значенням поділяються на ті, що: а) виражають певну ознаку (*Глупа́к, Руда́к*); б) вказують на національну належність або місце проживання (*Гуцуля́к, Литвя́к*); в) вазують на професію або рід заняття (*Руба́к, Скрипча́к*). Найбільше прізвищ на *-ак (-як), -чак* виявлено в м. Гуляйполе, с. Воздвижівка, с. Мафопіль, с. Приютне, с-щі. Залізничне.

8) **-ик, -ник, -чик** (160 прізвищ, 888 носіїв – 3,4%). За походженням суфікс *-ик* спільнослов'янський. У зв'язку з тим, що *-икъ* виступав у відприкметникових утвореннях, на спільнослов'янському ґрунті відбулося його зрощення з прикметниковим суфіксом *-ьн*, унаслідок чого виник складний суфікс *-ьникъ*, що після фонетичних змін оформився як *-ник* [1, с. 110]. Прізвища цієї групи становлять значний відсоток в Україні – 7,55 % [7, с. 202]. Вони поділяються на: а) назви, утворені семантичним способом від іменників, що виражали зменшеність (пестливість): *Ста́сик, Іва́ник* (від власних імен людей), *Дубові́к, Дуброві́к* (від загальних назв); б) атрибутивні назви, утворені від прикметникових основ: *Бі́лик, Тівсти́к* (найчастіше характеризували людину за зовнішньою ознакою); в) прізвища за назвою професії, родом заняття (*Олі́йник, Різни́к*); г) назви, утворені семантичним способом від прізвищ, у яких є сема «місто, річка» (*Вінник*).

Найбільше прізвищ на *-ик, -ник, -чик* виявлено в м. Гуляйполе, с. Добропілля, с. Верхня Терса, с. Полтавка, с. Новозлатопіль, с. Петрівка.

9) **-ук (-юк), -чук** (131 прізвище, 768 носіїв – 3%). Вони поширені в патронімному антропоніміконі й фіксуються в українських писемних пам'ятках з XV ст. [5, с. 206]. Запозиченими з тюркських

мов вважає ці суфікси П. П. Чучка [11]; на слов'янському походженні наголошують Ю. К. Редько [7, с. 151] і В. В. Німчук [5, с. 206]. Найпоширеніші в Ровенській, Волинській та Житомирській областях [7, с. 196]. Прізвища на *-ук (-юк)*, *-чук* поділяються на три групи: а) назви патро- і матронімного походження (*Івас'юк, Ганч'ук*); б) назви із загальними найменуваннями в основі (*Зайч'ук, Мороз'ук*); в) назви – колишні імена з пейоративним значенням (*Мартин'ук, Пилип'ук*).

Прізвиська, що стали прізвищами, у Гуляйпільщині поділяються на лексико-семантичні групи, що є назвами осіб за: а) професією чи родом заняття, означали сина за професією батька або учня ремісника (*Бондарч'ук, Гончар'ук*); б) зовнішніми або внутрішніми ознаками, характерною поведінкою (*Горбат'ук, Серд'ук*); в) місцем проживання, топографічною ознакою, національною приналежністю (*Віннич'ук, Задорожн'ук, Ямч'ук*); г) характеризуючою дією (*Кохан'ук, Мазн'ук*). Найбільше прізвищ на *-ук (-юк)*, *-чук* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Новогригорівка, с. Успенівка, с. Новозлатопіль, с. Дорожнянка, с. Воздвижівка, с. Марфопіль.

10) **-ан (-ян)** (97 прізвищ, 541 носій – 2,09%). В українській мові тенденції в розвитку цього суфікса закладені ще у праслов'янську епоху. У відіменникових утвореннях слов'янських мов виражав як квалітативну ознаку, так і патронімну [9, с. 91]. Утворення з *-ан (-ян)* засвідчені з XI ст. в апелятивних назвах осіб, що виражали предметну, атрибутивну та процесуальну ознаки. Прізвища на *-ан* зафіксовані в усій Україні, але найбільш типовими є для Буковини [7, с. 208]. Аналізовані прізвища є назвами: а) атрибутивного характеру, що походять від дохристиянських імен з прикметниковими основами (*Біл'ан, Глуш'ан*) – характеризують носія за зовнішньою і внутрішньою ознакою; б) утвореними від дієслівних основ (*Мовч'ан, Руб'ан*); в) з іменниковими твірними, що походять від особових імен людей (*Гриц'ан*) і катойконімів (*Слобод'ан*). Найбільше їх у м. Гуляйполе, с. Верхня Терса, с. Приютне, с. Мирне, с. Цвіткове.

11) **-к-а** (75 прізвищ, 424 носії – 1,6%). Формант походить від давніх суфіксів *-ьк(а)* та *-ьк(а)*, які утворилися в спільнослов'янський період. У давньоруській мові у зв'язку з занепадом редукованих вони злилися в одну морфему *-к(а)*. Упродовж XVI–XVII ст. утворення з *-к(а)* поширюються, охопивши різні лексико-семантичні класи слів, тому первісне демінутивне значення його поступово стирається

[1, с. 120]. Прізвиська з цим формантом утворилися лексико-семантичним способом від власних та загальних іменників із суфіксом *-к(а)* в основі (*Глінка, Квóчка*), а також від прикметників (*Глáдка, Лиска*) та дієслів (*Пáдалка, Пря́дка*). Найбільше прізвищ на *-ка* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Полтавка, с. Новозлатопіль, с. Воздвижівка, с-щі. Залізничне.

12) **-ай** (26 прізвищ, 307 носіїв – 1,2 %). Серед апелативів суфікс рідкісний у називанні осіб за певним заняттям, дією, а серед антропонімів – це відносно продуктивна модель. Формант маркує близько сотні прізвищ української мови, найбільшу кількість із них виявлено в Сумській області [7, с. 208]. Серед них: а) відприкметникові атрибутивні утворення (*Біла́й, Борода́й*) – надає глумливого відтінку; б) відіменникові (*Беда́й, Шарла́й*) і віддієслівні похідні (*Каланта́й*); г) назви, утворені семантичним способом на базі власних особових імен (*Грица́й*). Переважають прізвища на *-ай* у м. Гуляйполе, с. Долинка, с. Нове Запоріжжя, с. Рівнопілля.

13) **-ець** (59 прізвищ, 278 носіїв – 1%). За походженням формант є спільнослов'янським і набув продуктивності у східнослов'янських мовах. В. О. Горпинич доводить, що як з предметним, загальним особовим значенням, так і у значенні особи за місцем проживання, народження, він не є власне українським [3, с. 32–33], бо вживається і в інших слов'янських мовах (білоруській, болгарській, російській). Разом із деминутивною та гіпокористичною функціями формантові властиве й патронімне значення. Прізвища з *-ець* поширені в Закарпатській області [7, с. 205].

Етимони прізвиськ, що лягли в основу прізвищ із суфіксом, поділяються на: а) відіменні утворення (*Оле́нець, Рома́нець*); б) назви, що вказують на професію, рід заняття, ремесла (*Краве́ць, Шве́ць*); в) назви за певною ознакою людини (*Здорове́ць, Компанісе́ць*); г) назви, що вказують на походження з певної місцевості чи країни (*Москвіве́ць, Надолі́нець*). Найбільше прізвищ на *-ець* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Приютне, с. Новомиколаївка, с. Успенівка, с-щі. Залізничне, с. Любимівка.

14) **-ович, -евич** (50 прізвищ, 278 носіїв – 1%). Суфікси спеціалізувалися на вираженні патронімності у слов'ян. Виникнення цих складних антропоформантів пов'язане з відмиранням родового ладу і втратою первісної бази для творення назв з *-ич, -ич-і*.

Стародавню праслов'янську патронімну функцію *-ич* заступає функція належності до когось. Форманти *-ович*, *-евич* в особових назвах виникли способом злиття *-ов*, *-ев* + *-ич*, виявляють продуктивність здебільшого на території Галичини [7, с. 206]. Такі прізвища є переважно похідними від особових власних імен (*Антонович*, *Ігнатович*) та назви професії (заняття) батька (*Попович*). Переважають прізвища цього типу м. Гуляйполе, с. Успенівка, с. Варварівка, с. Солодке, с. Чарівне, с. Полтавка, с. Добропілля.

15) **-ок** (22 прізвища, 248 носіїв – 0,95%). Цей давньослов'янський суфікс виник після занепаду зредукованих. Прізвища з ним фіксуються на території України, але досягають лише одного відсотка в Херсонській та Одеській областях [7, с. 209]. Вони утворилися семантичним способом від прізвицьк, що сформувалися на базі апелятивних іменників загальних назв (*Бичок*) й особових власних імен (*Фесок*). Найбільше прізвищ на *-ок* зафіксовано в с. Комсомольське, с. Зелений Гай, с. Темирівка.

16) **-ич** (22 прізвища, 231 носій – 0,9 %). Це найдавніший засіб вираження спорідненості у слов'ян. Починаючи від праслов'янського періоду, формант *-ичь* уживався для творення назв осіб за походженням від загальних та власних особових назв і надавав новоутвореному іменнику значення належності, яке згодом розвинулося в патронімне. Продуктивність його обмежується здебільшого територією Галичини [7, с. 206]. Такі прізвища утворилися переважно від особових власних імен (*Ганич*, *Гортинич*), рідше – від прізвицьк (*Бабич*). Найбільше прізвищ на *-ок* у м. Гуляйполе, с. Успенівка, с. Чарівне, с. Варварівка, с. Солодке.

17) **-л-о** (37 прізвищ, 225 носіїв – 0,9%). Формант своєю історією сягає праслов'янської спільності і в експресивній функції засвідчений у всіх слов'янських мовах. На території Північно-правобережного Степу зафіксовано одинадцять прізвищ на *-л-о* та вісімнадцять на *-айл-о* (джерелом творення останнього стали інфінітиви на *-ат-и*) [7, с. 90]. Прізвиська на *-л-о* походять від іменних і дієслівних основ (*Браціло*, *Зачетіло*), а також власних імен (*Марчіло*). Цей тип прізвищ переважає в м. Гуляйполе, с. Успенівка, с. Рибне, с. Варварівка, с. Солодке.

18) **-ун (-юн)** (43 прізвища, 200 носіїв – 0,8 %). На використання цього суфікса на антропонімному матеріалі вплинула його

апелятивна поліфункціональність [9, с. 67]. Прізвища на *-ун* поширені в Сумській та Луганській областях [7, с. 208]. Етимони прізвищ із суфіксом, які лягли в основу прізвищ, утворено від дієслів (*Моргу́н, Скаку́н*) – найменування за характеризуючою поведінкою; прикметників (*Дику́н, Короту́н*) – несуть відтінок насмішки, характеризуючи носія за певною ознакою; іменників (*Дядію́н*) – мають відтінок за grubлості. Найбільше прізвищ на *-ун (-юн)* у м. Гуляйполе, с. Новозлатопіль, с. Яблукове, с. Солодке, с. Верхня Терса.

19) **-ар (-яр)** (43 прізвища, 200 носіїв – 0,8%). Формант запозичено з латинської мови через посередництво германських ще у спільнослов'янську епоху. Прізвища на *-ар (-яр)* поширені в Чернівецькій і Харківській областях [7, с. 209]. Прізвиська в прізвищах з цим формантом, утворені лексико-семантичним способом від назв осіб за професією, родом заняття (*Гонтáр, Гонча́р*), соціальним станом (*Скна́р*), внутрішніми чи зовнішніми ознаками (*Губáр*). Найбільше утворень на *-ар (-яр)* зафіксовано в м. Гуляйполе, с. Рівне, с. Воздвижівка, с. Варварівка, с. Рівнопілля, с. Мирне, с-щі Залізничне, с. Верхня Терса.

20) **-ач** (11 прізвищ, 83 носії – 0,32%). Цей суфікс за рівнем продуктивності й функціональним навантаженням є специфічним для національного іменникового словотвору. Етимони прізвищ на *-ач* поділяємо на такі групи: а) агентивні назви, утворені від дієслівних основ (*Дерка́ч*); б) атрибутивні назви, утворені від іменникових основ (*Голова́ч*); в) назви, утворені від прикметникових основ (*Богáч*). Найбільше прізвищ на *-ач* у м. Гуляйполе, с-щі Залізничне, с. Червоне, с. Темирівка.

21) **-ус** (13 прізвищ, 65 носіїв – 0,25%). Цей суфікс І. Фаріон розглядає як демінутивний формант, що на апелятивному рівні виявлений в XIV ст. у пестливих утвореннях для позначення родинних стосунків і властивий українській мові найбільшою мірою [9, с. 72]. В Україні нараховується лише кілька десятків прізвищ із цим суфіксом [7, с. 158], які походять від основ прізвищ із значенням особи за якоюсь характерною ознакою (*Брóвус, Хóдус*), проте більшість із них мають незрозумілу будову (*Дóрдус, Капі́нус, Чу́фус*). Поширені в м. Гуляйполе, с. Варварівка, с. Чарівне, с. Полтавка, с. Воздвижівка, с-щі Залізничне, с. Новозлатопіль.

22) **-аш** (15 прізвищ, 62 носії – 0,23 %). В українських

антропонімах зафіксований лише у XIV-XV ст. Генеза цього форманта сягає процесу накладання структурного суфікса *-ja* на основу з формантом *-cha* і становить значно новішу формацію, властиву всім слов'янським мовам. Прізвища з ним активно функціонують на Закарпатті та Буковині [9, с. 115]. Етимони прізвищ із *-аш* утворені від: а) іменників, яким суфікс надає зменшено-фамільярного відтінку (*Арендáш*, *Барабáш*, *Лукаш*); б) прикметників, що є назвами за зовнішньою ознакою (*Сивáш*). Найбільше їх у м. Гуляйполе, с. Чарівне, с. Темирівка, с. Воздвижівка.

23) **-ур** (11 прізвищ, 55 носіїв – 0,2%). В Україні, за Ю. Редьком, нараховується близько тридцяти прізвищ з цим суфіксом [7, с. 158]. Вони мають нез'ясовану етимологію (*Мáмчур*, *Мачúр*, *Мунгúр*). Найбільше прізвищ на *-ур* у м. Гуляйполе, с. Чарівне.

24) **-ер** (11 прізвищ, 46 носіїв – 0,17%). В українських прізвищах, очевидно, не є суфіксальною морфемою, а входить до складу кореня [7, с. 124]. Вони мають іншомовне походження і незрозумілу семантику (*Мáйхер*, *Нéгер*, *Трóтнер*). Найбільше прізвищ на *-ер* у с. Мирне, с. Полтавка, с. Любимівка, с. Верхня Терса.

25) **-иш** (9 прізвищ, 24 носії – 0,09%). Формант був продуктивний на заході Польщі та тих ареалах, що найбільше зберегли мовну архаїку [9, с. 85]. Прізвиська в прізвищах із *-иш* є похідними від: а) власних особових імен (*Гáвриш*); б) дієслівних основ (*Гáйдиш*); в) іменникових основ апелятивного характеру (*Кúдриш*, *Мóрдиш* від *кудрі*, *морда*). Переважає цей тип у м. Гуляйполе, с. Новогригорівка, с. Копані, с. Темирівка.

Отже, повна прізвищева парадигма засвідчує, що система її максимально і оптимально поширених формантів складається з 25 типів. На Гуляйпільщині для створення формантів задіяні суфікси: *-енк-о*, *-ів*, *-ов*, *-ев* (*-ев*), *-ий* (*-ій*), *-н-ий*, *-ов-ий*, *-к-о*, *-ськ* (*-цьк*, *-зьк*), *-ин*, *-ін*, *-ак* (*-як*), *-чак*, *-ик*, *-ник*, *-чик*, *-ук* (*-юк*), *-чук*, *-ан* (*-ян*), *-к(а)*, *-ай*, *-ель*, *-ович*, *-евич*, *-ок*, *-ич*, *-л-о*, *-ун* (*-юн*), *ар* (*-яр*), *-ач*, *-ус*, *-аш*, *-ур*, *-ер*, *-иш*. Їх вибір не зумовлений ні структурою, ні семантикою, а відбувся ще в допрізвищевий період, коли утворювалися прізвиська, які лягли в основу прізвищ.

За походженням прізвищеві суфікси неоднорідні: праслов'янські (*-ськ-*, *-ець*), індоєвропейські (*-ер-*), міжмовносімейні (*-ан-*, *-ак-*), проте всі вони вільно функціонують в українській мові. Їх фонетична

структура дає змогу вільно поєднуватися із твірними основами будь-якої будови. Оскільки суфіксальне творення прізвищ завершилося в XVII–XVIII ст., а творення прізвиськ відбувається і сьогодні, прізвища, як продукт XVI–XVII ст., є джерелом вивчення історії творення прізвиськ.

Типологія фактичного матеріалу різна за семантикою і формантами. До першої п'ятірки найпоширеніших за семантикою належать прізвища *Семенюта* (214), *Горпинич* (202), *Дерев'янка* (192), *Шрамко* (183), *Мищенко* (180), а за поширеністю формантів – з суфіксами *-ів, -ов, -ев (-єв)* (900), *-енк-о* (514), *-ин (-ін)* (317), *-ськ- (-цьк-, -зьк-)* (298), *-к-о* (225).

Література

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови: нариси зі словозміни і словотвору / С. П. Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обласне вид-во, 1960. – 416 с.
2. Горпинич В. О. Вся Гуляйпільщина в іменах та прізвищах / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : Пороги, 2007. – 384 с.
3. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. – 189 с.
4. Горпинич В. О., Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя / В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 209 с.
5. Німчук В. В. Українські прізвища з суфіксами *-ук, -чук* та етимологічно споріднені утворення / В. В. Німчук // Українська діалектологія і ономастика. – К. : Наукова думка, 1964. – С. 194–210.
6. Редько Ю. К. Основні словотвірні типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими / Ю. К. Редько // Філологічний збірник Українського комітету славістів. – К., 1958. – С. 112–129.
7. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К. : Наукова думка, 1966. – 216 с.
8. Семеренко Г. В. Формування української деминутивної суфіксації / Г. В. Семеренко // Мовознавство. – 1992. – №4. – С. 51–59.
9. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником) / І. Д. Фаріон. – Львів : Літопис, 2001. – 371 с.
10. Чучка П. П. Глобальні, національні та регіональні ознаки прізвищ України / П. П. Чучка // Дивослово. – 2000. – № 10. – С. 23–25.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2015 р.